

Wiek & Rad

37^e JAARGANG 2018- 3

*Molen De Star te Balkbrug
meelsporen van ongedierte*

*Koningsspil en krukas
voor Ommer molens*

*Overijsselse Molendag 2018
zon en wind zijn de molen goed gezindt*

DE PASSIE BLOEM

STICHTING DE
OVERIJSSELSE MOLEN

Restaurant Den Haller
www.denhaller.com
denhaller@online.nl
0547-351287

Sfeervol gelegen naast de watermolen

Openingstijden:
maandag en dinsdag gesloten

Voor lunch, koffie en kleine kaart van 12.00 tot
17.00 uur. Diner vanaf 17.30 uur

Colofon

Wiek en Rad is het kwartaalblad van de stichting 'De Overijsselse Molen' en is een brug tussen het molenveld en donateurs van molens in Overijssel. De stichting tracht zo goed als mogelijk de belangen te ondersteunen van ons molenbezit en dit cultureel erfgoed in goede staat door te geven aan komende generaties.

Secretariaat:

mr. A.E.W. Boukes
Krulmate 13, 8014 KE Zwolle
tel. 038-465 28 60/038-499 87 85
a.boukes@home.nl

Donateurs ontvangen 4 keer per jaar Wiek en Rad (€20,00 per jaar). Donateur kunt u worden door zich aan te melden via de website www.molensinoverijssel.nl, of schriftelijk via ons secretariaat:
stichting 'De Overijsselse Molen'
Krulmate 13, 8014 KE Zwolle
Bankrekening van de SOM
NL34 RABO 0128690410

**STICHTING DE
OVERIJSSELSE MOLEN**

Met medewerking van:

Peter van der Molen
Tom Temmink
Sjaak Poot
Detlef ter Haar
Harry Woertink
Ben Kloosterman
Peter Denekamp (rtvfocus)
Rina Husen
Ruud Roose

ISSN: 1384-0711

Copyright © Stichting 'De Overijsselse Molen'. Alle rechten voorbehouden. Niets in deze uitgave mag worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enig andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Redactie

Ben Scherjon - Marian Stobbe
wiekenrad@gmail.com
Peter van der Molen
prvdmolen@gmail.com
Ruud Roose
r.roose@daxis.nl
Sjaak Poot
sjpoot@solcon.nl

Kopij naar:

Ruud Roose
De Schaapvijver 13
8121 JA Olst
wiekenrad@gmail.com
r.roose@daxis.nl

De redactie stelt het zeer op prijs als u artikelen over uw molen of molengebeurtenissen naar ons opstuurt.

Tekst graag als Word document en elk plaatje of foto als een JPEG bestand niet kleiner dan 1 MB. Heeft u grote foto's, stuur ze dan via www.wetransfer.com.

Roald Hans

RESTAURATIE | RENOVATIE | MOLENONDERHOUD

| 06 54 297 356

| info@roaldhans.nl

| www.roaldhans.nl

| De Tuinfluiter 64

| 7671 WG Vriezenveen

RESTAURATIE | RENOVATIE | MOLENONDERHOUD

Inhoud van dit nummer:

- 4 Molen De Star te Balkbrug
- 6 Koningsspil en krukas voor Ommer molens
- 8 Het gaat de Wissinks Møl voor de wind!
- 9 Afscheid van Corné de Regt
- 10 Dalfsen en zijn molens
- 12 Overijsselse Molendag 2018
- 14 Omstreden molens
- 17 Oproep van een molenaar
- 18 Ommer Molendag 2018
- 20 Verslag Regiovergaderingen 2018
- 21 In memoriam Jan Mansier

Nostalgie

Molen De Star te Balkbrug

De grootste vijanden van een houten constructie, zoals de molens, zijn water en knaaginsecten. Het water komt ,vaak, van boven en de insecten komen met “vriend de wind” binnenwaaien.

In molen De Star zijn al lange tijd meelsporen te zien van ongedierte (boktor, bonte knaagkever) in delen van het ondertafelement. Met name aan de ZW, W en N-kant. We hebben al verschillende keren geprobeerd het met diesel te verhelpen, maar telkens ontstonden nieuwe sporen. Ca. 5 jaar terug is het al eens ter sprake gebracht bij de eigenaar, de gemeente Hardenberg. Met als gevolg dat het op het onderhoudsplan werd geplaatst voor de komende jaren. Tevens is het opgemerkt tijdens de inspectie van de Monumentenwacht. In 2017 kwam bij de gemeente Hardenberg geld beschikbaar en is het werk opgedragen aan Molenmaker Doornbosch uit Adorp (Groningen).

De werkzaamheden bestonden uit het vervangen van 5 ondertafelementdelen op de stenen muur en het maken van 6 nieuwe sloffen onder de achtkantstijlen waar dat van toepassing was. Omdat het een tweedehands achtkant uit Deventer is, zijn er nog sporen te zien dat het achtkant is ingekort in 1882 door inkepingen in de achtkantstijlen van de korbelen en de bintlagen. Dit willen we zoveel mogelijk behouden, omdat het onderdeel is van de geschiedenis van Molen De Star.

Allereerst zijn de balken onder de liggers op de maalzolder op 4 plekken gestut om zo geen problemen te krijgen met de ligging van de stenen (uit het waterpas). Daarnaast zijn

op de steen/stellingzolder de onderste bintbalken gestut en zijn stempels geplaatst onder de korbelen tussen de achtkantstijlen en de bintbalken. Hierdoor wordt voorkomen dat er ongewenste zakkingen plaatsvinden. In eerste instantie zijn stukken van het ondertafelement op 5 plekken er tussen uitgezaagd. Vervolgens zijn de onderste stukken van de achtkantstijlen per achtkantstijl afgezaagd en kunnen de ondertafelementdelen hieronder ook verwijderd worden. De volgende stap is om te controleren of er niet meer aantasting is van ongedierte aan de achtkantstijlen. Gelukkig bleek dat dit niet zo was.

Daarna zijn de nieuwe ondertafelementdelen geplaatst, inclusief nieuwe sloffen onder de achtkantstijlen. Hiermee wordt zelfs nog iets teruggebracht van de situatie vóór de verplaatsing. Op de oude plek van de molen stonden alle achtkantstijlen op sloffen. In het voorjaar kon de vang gelicht worden en draaide / maalde Molen De Star weer.

Intussen zijn we druk bezig met ons plan om een maalstoel op de begane grond aan te brengen, aangedreven door een Ruston ruwoliemotor in een apart Motorhok. Met dat plan hebben we in 2012 aan de Molenprijs van De Hollandse Molen meegedaan. Jammer genoeg waren wij niet de winnaar. De afgelopen jaren is in eigen beheer het nodige gebeurd. De motor is gereviseerd (deels door een speciaal bedrijf) en zijn er ontbrekende onderdelen bij gezocht of zelf gemaakt. Onderdelen voor de maalstoel zijn verzameld, momenteel wordt gewerkt aan de kammen voor de wielen van de onderaandrijving. De volgende stap wordt de bouw van het Motorhok in 2018.

Auteur en foto's: Detlef ter Haar.

- 1: *Uitgezaagde tafelementdelen aan de westzijde, achtkantstijl nog op het tafelement staat.*
- 2: *Een blik op de uitgezaagde tafelementdelen bij de stellingdeur aan de noordzijde.*
- 3: *Nieuwe situatie westzijde met nieuw tafelementdeel en sloffen onder de achtkantstijlen.*
- 4: *Detail van de nieuwe sloffen onder een achtkantstijl.*

Koningsspil en krukas voor Ommer molens

Oude krukas voor Den Oord

OMMEN - In Ommen wordt gewerkt aan de toekomst van de molens. Voor de Konijnenbeltsmolen is een nieuwe koningsspil in de maak en voor molen Den Oord heeft men een unieke krukas op de kop weten te tikken. Voor het maken van de spil wordt gebruik gemaakt van een 400 jaar oude eikenboom uit het Ommer Laarbos. De ijzeren krukas dateert van 1892 en is afkomstig van een oude houtzaagmolen in Franeker. Beide molenonderdelen komen terug in de molens. Verantwoordelijk voor

de uitvoering is de stichting Ommer Molens, samen met molenaar Anton Wolters van molen De Lelie.

Konijnenbeltsmolen

In de Konijnenbeltsmolen aan de Zwolseweg ontbreekt tot nu toe de koningsspil. De koningsspil is de precies in het midden zittende hoofdas in een molen. De hiervoor speciaal op maat gezaagde boomstam staat rechtop met bovenaan de bonkelaar waarmee het door het bovenwiel, dat op de bovenas zit, wordt aangedreven. Onder aan de

koningsspil zit het spoorwiel dat de steenspillen aandrijft. Na het op maat zagen van de koningsspil (50 cm x 50 cm x 6,5 meter) is deze inmiddels in Ommen terug en wacht op plaatsing. De verwachting is dat eind dit jaar de koningsspil wordt aangebracht. Als de nieuwe koningsspil is aangebracht gaat de beheerende molenstichting zich inzetten op het maalvaardig maken van de molen

In 1806 werd de molen, afkomstig uit de Zaanstreek, door Hendrik Konijnenbelt (1772 – 1814) herbouwd.

Net als in de Zaanstreek deed de molen tot 1860 dienst als olie- en pelmolen. Toen begin vorige eeuw de Coöperatie eigenaar werd van de molen werd geleidelijk aan overgestapt op het motorisch en later op elektriciteit draaien van de molen. Na 1930 bleven de wieken helemaal stil omdat graankorrels vermalen konden worden zonder windkracht. Na verhuizing van de Coöperatie werd in 1976 de molen aangekocht door de gemeente Ommen en een start gemaakt met een grondige restauratie. Door de langdurige stilstand was de molen sterk in verval geraakt. Het gaande werk is echter niet hersteld.

Molen Den Oordt

De oorspronkelijke functie van molen Den Oordt was een zaagmolen. Naast de uit 1824 daterende molen lag een waterkolk. Met windkracht werden

de zware stammen op het zaagraam getrokken en gezaagd. Misschien door de concurrentie van de stoomhoutzagerij elders werd het zagen van hout steeds minder lonend en legde de molenaar zich rond de dertiger jaren van de

vorige eeuw meer toe op het malen van koren tot meel. Ook hier gold dat overgestapt werd op het malen met een oliemotor en later met elektriciteit om niet afhankelijk te zijn van de wind. Toen de molen steeds minder rendabel werd en in verval raakte kwam de molen in 1954 in handen van de gemeente en werd tot algehele restauratie overgegaan. De krukas van toen is er niet meer ingekomen. De uit één stuk gegoten ijzeren krukas van 4,5 meter zet in zaagmolens een roterende beweging om in een rechte lijnige beweging. In Nederland is de krukas omstreeks 1594 door Cornelis Corneliszoon van Uitgeest voor het eerst toegepast in een houtzaagmolen; daarvan zijn de tekeningen bewaard gebleven. Op 15 december 1593 is er octrooi voor verleend en op 6 december 1597 is octrooi verleend voor een verbeterde versie. Door de krukas toe te passen in een windmolen verliep het zagen 30 keer sneller dan het handzagen. De koningsspil en de krukas zijn 4 augustus tijdens de Ommer Molendag te bezichtigen.

Harry Woertink

Eik van 400 jaar voor koningsspil Konijnenbelt.

Ruw gezaagde koningsspil.

Het gaat de Wissinks Møl voor de wind!

Op woensdag 5 september jongstleden was er een feestelijkheid georganiseerd bij de molen. Er werd namelijk een legaat afgegeven.

Jacq de Groot, tekenaar en reclameman, die het Twentse Landschap op zijn eigen wijze schitterend wist vast te leggen, had een speciale voorliefde voor de Usseler molen. Hij had in zijn testament laten opnemen dat een deel van zijn erfenis naar de stichting van de molen zou gaan. Zelf overleed hij in 2010.

Het verzoek werd actueel op en na 18 oktober 2017, de sterfdag van Inge de Groot-Perton, de vrouw van Jacq.

Executeur-testamentair dhr. Rob Schenk kon de wens nu concreet gaan maken.

De stichting hield rekening met een aardig bedrag, je laat immers geen pers komen en bouwt er een festiviteit omheen om de bekendmaking kracht bij te zetten.

"Tets met vier nullen zal het dan zal zijn" aldus de eerdere woorden van Jan Kuiper, molenaar en bestuurslid van de molen. Even na drieën die

middag, mocht Evelien Biermans, secretaris van de stichting, de cheque uit de envelop tevoorschijn halen. Het bleef even heel stil rond de molen.....

Het ongelooflijke bedrag van € 415.000,- stond te lezen op de cheque!!

Als nuchtere Twenten was de eerste opmerking; Noe köw de mölle dit joar toch nog wal schilder'n! Er werd hartelijk gelachen... Ja, dat zou toch moeten lukken nu.

De rest van de middag werd er wat gedronken, bijgepraat en gelachen, dit nieuws moest duidelijk nog even bezinken.

Tom Temmink

Afscheid van Corné de Regt

Op 17 augustus hebben wij in een, naar het Postillion Deventer, verplaatste vergadering afscheid genomen van Corné als bestuurslid.

Als voorzitter van de Molenstichting Lattrop-Tilligte nam hij enige jaren geleden de uitnodiging aan ook in het SOM bestuur plaats te nemen.

Corné toonde zich een plezierige collega met een talent om met mensen om te gaan.

Omdat hij een andere werkgever had gevonden, moest hij zijn prachtige woonplek te Denekamp verruilen voor Sprang-Capelle in het westen des lands. het bestuur verliest met hem een positieve en opbouwende bestuurscollega.

Het SOM-bestuur wenst hem veel succes in zijn nieuwe baan.

Dalfsen en zijn molens

Dalfsen was eens een zeer molenrijke gemeente. Op het hoogtepunt, rond 1870, stonden hier maar liefst 14 in bedrijf zijnde windkoren-, pel- en/of oliemolens en zelfs een windhoutzaagmolen. In totaal hebben in de gemeente Dalfsen minstens 16 molens gestaan plus 2 rosmolens (Grutte Moole en oliemolen Feijen Wilhelminastraat). Landelijk lag het aantal molens vroeger rond de 10.000! Nu zijn er nog iets meer dan 1100 molens en in de gemeente Dalfsen staan er nog drie en alle drie bedrijfsvaardig.

– De eerste vermelding van een molen dateert uit 1464 en betrof een standaardmolen (het oudste molentype) te Rechteren. De molen was eigendom van de Graaf

windrechten waren toen in het bezit van de heren van De Ruitenborgh. De Oostermolen is omstreeks 1875 afgebroken.

‘Molenbouw golf’

Ruim twee eeuwen lang bleef het molenbestand ongewijzigd, maar in 1795 ontstaat er een ‘molenbouw golf’ vanwege het afschaffen van het windrecht na de komst van de Fransen.

– Al in datzelfde jaar bouwt Klaas van de Berg de Nieuwe Lenther Molen. De molen stond op de hoek Zwolseweg-Dalfserweg en kwam in 1818 door een grenswijziging onder de gemeente Heino.

– Eén jaar later verrees aan de noordkant van de

molen eerst elders hebben gestaan. Gezien de constructie van de molen zijn daar sterke aanwijzingen voor: het houten achtkant begint reeds enige meters boven het maaiveld, maar de stenen onderbouw loopt dan nogeenbouwlaagdoor. Door huwelijk van Snels dochter met Jan Machiel Wentzel kwam de molen in bezit van deze familie-en blijft dat tot 1947. J.B. Makkinga werd de nieuwe eigenaar en bleef dat tot 1987.

De Westermolen is in 1987 door de gemeente Dalfsen aangekocht van de eigenaar Makkinga en gerestaureerd. Er werd een Stichting Westermolen opgericht en er werd een beroepsmolenaar, André Bakker, aangesteld die vrijwilligers ging opleiden tot molenaar. Sindsdien onderhouden zij de molen, laten de molen draaien, malen er af en toe mee en ontvangen bezoekers.

Rosmolen en oliemolen

– In 1833 krijgt Gerhardus Otto Feijen toestemming voor de bouw en inrichting van ‘eene door een paard gedreven molen’ in een pand/boerderij aan de Wilhelminastraat. (Het pand kreeg later diverse bestemmingen, o.a. als postorderbedrijf De Heraut van Jacobs, Hier was er lange tijd in gevestigd en sinds vorige jaar) Feijen was in 1821 vanuit het Duitse Ling en naar Dalfsen gekomen en vestigde zich hier als molenmaker.

– Op 2 april 1835 krijgt hij ook toestemming voor de bouw van een door windkracht aangedreven oliemolen. De molen kreeg de naam ‘De Herstelde, hetgeen er op duidt dat de molenrump van elders kwam.

– Feijen liet in 1848 op amper 100 meter afstand nog een tweede koren- en pelmolen bouwen. Na 25 jaar, in 1873, kwam deze molen al weer buiten gebruik en werd afgebroken.

– In 1848 verrees er in de directe nabijheid van de molens van Feijen nóg een korenmolen, voor Derk Jan Snel. De molen van Snel ging in 1861 in vlammen op maar werd herbouwd. In 1920 kwam deze molen in het bezit van Feijen en werd in 1930 stilgelegd en ontweekt en later tot aan de onderbouw afgebroken.

De eerste door Feijen gebouwde molen (1835) molen brandde op 23 december 1929 tot de grond toe af en werd niet meer herbouwd. Op dezelfde plek aan de Rondweg verrees de huidige veevoederfabriek Een zoon van Feijen werd ook molenaar maar op een houtzaagmolen, omstreeks 1855 gebouwd ten zuiden van de Vecht (Veerland). De molen kwam op 7 maart 1864 na een veiling in bezit van J.H. Graaf van Rechteren Limpurg voor f 1150 en werd in 1898 afgebroken wegens kanalisatie van de Vecht.

Aan de noordgrens van de gemeente was in die periode, in 1844, ook een molen gebouwd, door Barteld de Graaf. Deze molen kwam in 1893 in bezit van Jan Massier, een afstammeling uit een oud molenaarsgeslacht. De eerste molenaar Massier wordt genoemd in 1773. Thans is er de negende molenaarsgeneratie Massier. In 2009 werd de molen weer maalvaardig gerestaureerd.

Tweede molenbouw golf

Een nieuwe molenbouw golf was er na 1856, toen de belasting op het gemaal, de meelaccijs, werd afgeschaft.

In Hoonhorst verrees in 1862 de ‘Molen van Fakkert’. De molen brandde in 1868 af, werd herbouwd maar kwam in 1930 buiten bedrijf waarna de molen werd onttakeld. Na langdurige onderhandelingen tussen gemeente en eigenaar werd overeenstemming bereikt over verplaatsing van het veevoederbedrijf. De definitieve overdracht van grond en gebouwen was op 1 januari 2003. De molen werd in 2010 volledig gerestaureerd, zodat Dalfsen weer drie maalvaardige windkorenmolens heeft.

Gerrit Jan Lantink uit Lenthe liet in 1864 in Lemelerveld een windkorenmolen bouwen. Er waren nadien verschillende eigenaren met als laatste Johannes Hendrikus Jansen, die de molen in 1925 liet afbreken.

In Oudleusen konden de boeren vanaf 1871 naar hun ‘eigen’ molen. Molenaar Harm Kok uit Zwolle was de bouwer. Op 17 december 1879 werd de molen, die aan de zuidkant van de Hessenweg stond, publiek verkocht aan Gerrit Willem Spiegel. In november 1911 kwam de molen in het bezit van Hendrik Jan Garssen uit Markelo. Op 5 april 1912 brandde de molen af. Herbouw volgde, maar op 8 februari 1914 ging ook deze molen in vlammen op. Weer volgde herbouw, nu aan de noordzijde van de Hessenweg. Al na vier jaar werd overgeschakeld op motorkracht en werd de molen gesloopt. Slechts de helft van de 10 meter hoge stenen onderbouw bleef staan, tot op de dag van vandaag.

In 1894 werd de laatste nieuwe molen in deze gemeente gebouwd. Opdrachtgever was Barteld de Graaf die één jaar eerder failliet was gegaan waarbij de molen in het bezit kwam van Massier. De Graaf liet de molen bouwen op amper 300 meter ten westen van deze molen. Hij kon het weer niet bolwerken want in november 1902 wordt de molen verkocht aan Gerrit Massier, een broer van Jan, die de molen op de Lichtmis liet herbouwen.

Ben Kloosterman

Schilderij van Oostermolen

van Rechteren en stond op de plek waar later een familiegrafkelder kwam. De molen is in 1868 afgebroken. De molen van Rechteren, werd al genoemd in 1464. De oudste molen en waarschijnlijk ook van Overijssel

– In 1529 is er sprake van een molen in de buurtschap Lenthe, de Lenther Molen. Wie de windrechten had is niet bekend. Omstreeks 1800 is de molen in bezit van de familie Van der Vegte. Wegens financiële problemen wordt de molen op 1 juni 1901 geveild en verhuist naar Vilsteren ter vervanging van de enkele dagen eerder (26 mei) afgebrande molen. – Van 1567 dateert de eerste vermelding van een molen bij dorp Dalfsen, de Oude Dalfser Moole of Oostermolen. De

gemeentegrens bij Nieuwleusen, hoek Middeldijk/Dommelerdijk, een koren- en pelmolen. Bouwer was Jan van den Berg. Deze molen kwam bij de grenswijziging van 1918 onder de gemeente Nieuwleusen. Na 1917 deed de molen vooral dienst als houtzaagmolen voor de nieuwe eigenaar, timmerman Hendrik Snijder.

– In 1814 bouwt Carel Lodewijk Dissel, molenaar op de Rechterense molen, in Hessum een windmolen, die echter al in 1818 weer wordt afgebroken.

– In datzelfde jaar 1818, nu 200 jaar geleden, krijgt dorp Dalfsen zijn tweede molen, de Westermolen, gebouwd door Gerrit Helmus Snel. Snel was daarvóór drie jaar molenaar op de Rechterense Molen. Volgens overlevering zou de

Overijsselse Molendag 2018

‘Zon en wind zijn de molen goed gezindt’

Zwolle 8 september 10.30 uur
Bovenstaande ‘molenspreuk’ was wel zeer van toepassing op molen De Passiebloem tijdens de “aftrap” van de 26e Overijsselse Molendag. Met al een flink aantal geïnteresseerde bezoekers rond en in de molen, begroete dagvoorzitter Tom Temming de genodigden en alle aanwezigen bij deze officiële opening van de 26e

Overijsselse Molendag. Deze start van de Molendag is jaarlijks bij een andere Overijsselse molen om voortdurend het belang van instandhouding van dit levende culturele erfgoed levend te houden. Na zijn inleiding gaf Temmink het woord aan, *Molenaar Ada Meurs. Zij gaf een overzicht van de lange historie van de oliemolen welke al begon 1776.

Van de 5 oliemolen welke langs de Nieuwe Vecht hebben gestaan is slechts De Passiebloem overgebleven. Hun plaats, ruim buiten de stad, aan het water had te maken met de goede aan- en afvoer mogelijkheid van grondstof en eindproduct, én met het feit dat olieslaan een nogal luidruchtig proces is. Met ook nog een zeepziederij vlakbij, welke olie

afnam voor de fabricage van gele zeep, kon dit gebied gezien worden als het 1e industrieterrein van Zwolle. Dat de Passiebloem behouden bleef waar de andere molens verdwenen kwam door het feit dat de gemeente Zwolle, gedurende crisistijd, werkloze jongeren de molen liet opknappen als werk-voorzienings project. *Mevrouw Monique Schuttenbeld, wethouder voor o.a. Cultuur, was de volgende spreker. Fietsend langs de Vondelkade, op weg naar de molen, was zij opnieuw zeer geboeid door de fraaie ligging van de molen aan het met

veel groen omzoomde water. Zij sprak met trots over de vele monumenten welke de stad Zwolle rijk is, de inzet die de gemeente daarvoor heeft en waar de beide (eigen)molens een mooi onderdeel van zijn. *Mevrouw Hester Maij, gedeputeerde voor o.a. Cultuur, droeg een gedicht voor waarin het werk van de molenaar werd bezongen. Wel eindigde het met de strofen waarin het vele zware werk van de molenaar als de schuld van de duivel werd beschreven. Hierna roemde zij het vele werk van de vrijwillers die, hoewel nu minder zwaar

werk, zich inzetten om de 67 molens in de provincie draaiende te houden en daardoor instand te houden. *De heer Pieter van der Vinne, voorzitter van Stichting de Overijsselse Molen, ging in op het belang van Open Monumentendag/Molendag als een vorm van teruggave aan het publiek. In de vele monumenten in het land wordt heel veel geld geïnvesteerd om deze te behouden. Daarom is het ook goed dat het publiek jaarlijks een weekend deze fraaie Cultuur / Monumenten kunnen bezoeken. Begrip en waardering van het publiek voor die kosten en inspanningen kan dan alleen maar toenemen. *Alle drie de sprekers benadrukten ook, dat voor het in stand houden van de molens vrijwilligers (m/v) cruciaal zijn, als molenaar, als gids/rondleider en bestuurder. Na de toespraken werd dit officiële deel afgesloten met het hijsen van 3 vlaggen. Wethouder Schuttenbeld hees de

Zwolse vlag, gedeputeerde Maij hees de Provinciale vlag en voorzitter van der Vinne hees de vlag Passiebloem. De drie sprekers gingen onder leiding van een der oliemolenaars op een uitgebreide rondleiding, maar niet voordat zij, op deze gebeurtenis, geklonken hadden met een klein glaasje Oliemolenbitter. Buiten de molen werden pannenkoeken gebakken en koffie en thee geschonken. Twee trekspeelsters omljsten deze feestelijke dag met muziek. De rest van de dag was het een komen en gaan van bezoekers bij en in De Passiebloem. Op het toppunt van de drukte verzorgden zeven vrijwilligers/gidsen rondleidingen voor kleinere en grotere groepen belangstellenden. Drie molenaars verzorgden het olie slaan. Al met al een heel geslaagde dag met ca. 375 bezoekers waarvan een heel groot deel ook een rondleiding door de molen heeft gekregen.

Redactie

Foto's: Peter Denekamp (rtvfocus)

Ruud Roose

.

Omstreden molens

Broodnijd onder het gevlucht. Bij de term 'broodnijd' gaan de gedachten al gauw uit naar de bakkers. Maar er is een ambachtelijke groep die daar nauw mee in verband staat en waar broodnijd niet zelden

technische middelen- er waren bijvoorbeeld geen koel- en vriescellen- konden de bakkers nooit echt op voorraad bakken. De omvang van de baksels was bovendien altijd beperkt en dat maakte het noodzakelijk

die heeft vannacht geblazen . . . ' Ouderen zullen zich dit liedje uit vroegere dagen nog kunnen herinneren. Het geeft aan hoe het vroeger ging. Telkens als een baksel klaar was, blies de bakker voor zijn bakkerij

De Westsingelgracht met de Noord-West- Binnensingel en v.l.n.r. de Valkmolen, de Heerenmolen en de Zuidmolen en de Noord- West- Buitensingel gezien vanuit het Noorden. Pentekening J.E. la Farque.

tot heftige confrontaties kon leiden. Dat waren de korenmolenaars, de ambachtslieden die het materiaal moesten leveren waar de bakkers hun ambacht mee konden uitoefenen. Zij maalden het koren tot het meel waar de bakker het brood van bakte. Door de beperkte

dat zelfs al in een kleine stad, tientallen bakkers noodzakelijk waren. Bijna noodgedwongen was het brood dat verkocht werd daardoor altijd vers. Bijna vergelijkbaar was het probleem van de molenaar. Hij kon ook niet veel koren in voorraad malen. 'De bakker op de hoek,

op een hoorn en dat wist iedereen in de omgeving dat er weer vers brood beschikbaar was. Wegens de beperkte reikwijdte van het hoornsignaal, moest in een stad van enige omvang meerdere bakkers zitten die voor de mensen in zijn omgeving brood bakten. Maar als veel bakkers

meel nodig hebben, zijn er ook veel molenaars nodig die dat meel kunnen leveren en die waren er dan ook. Soms zelfs meer dan wenselijk en dan gaat het gezegde op dat veel varkens de spoeling dun maken. Gevolg: broodnijd onder de molenaars en dat kon soms hoog oplopen. Een mooi voorbeeld speelde zich in 1801 af. Dat was een roerige tijd. De patriotten hadden een paar jaar eerder de macht gegrepen, de stadhouder was het land uit gevlucht, en de 'burger- representanten' bestuurden het land via het Vertegenwoordigend Lichaam des Bataafschen Volks in de Eerste en Tweede Kamer. Die bestond niet meer uit vertegenwoordigers van de oude feodale elite, maar uit vooraanstaande burgers. Zelfs de gewone man kon er uiteindelijk met zijn problemen terecht. Aan het eind van de achttiende eeuw draaiden aan de westzijde van Den Haag vijf korenmolens. Daar verdienden een achttal molenaars een karige boterham mee. Vier molens (de Westmolens) behoorden aan een van de molenaars toe, de vijfde was een gemeenschappelijk eigendom. De schrik sloeg dan ook toe, toen eind jaren '90 van de 18de eeuw C. Borsboom

van de Brouwersmolen De Oijvaer een verzoek indiende om zijn molen te mogen ombouwen en tarwe en rogge te mogen breken en malen. Zijn uit 1754 daterende zeskante stellingmolen met houten bovenbouw stond aan de huidige Buitenom op de plaats waar vermoedelijk al eerder een molen had gestaan. Het was een snuif- en runmolen, dat wil zeggen dat er eikenschors tot eek (run) werd gemalen voor de leerindustrie en tabaksbladeren fijn werden gemalen tot snuiftabak. Nederland heeft nu nog twee snuif- specerijmolens. (Rotterdam) (foto Brouwersmolen) Voor het malen van koren voor de consumptie moesten molenaars een vergunning hebben 'staande onder de Keuren, Ordonnantien op het koornmalen gestatueerd'. . . De molenaars van de vijf molens wilden voorkomen dat Borsboom die vergunning kreeg. Een commissie uit de Eerste Kamer die over die vergunning moest beslissen, kreeg het verzoek met die beslissing te wachten en eerst de bezwaarmakers aan te horen. Omdat de zaak al een tijdje voortsleepte, vond de commissie het niet correct tegenover Borsboom om de

beslissing op de lange baan te schuiven. De datum voor behandeling van de aanvraag werd aangehouden, maar de bezwaarmakers mochten drie dagen daarvoor hun verhaal voor Het Uitvoerend Bewind van de Bataafsche Republiek doen. Het ging daarbij om de molenaars van de Haenmolen, de Valkmolen, de Heertjesmolen en de Zuidmolen. Op de uit 1770 stammende Haenmolen draaide Ary van Onselen, de koning van de Haagse molenaars. Uit de bijlagen tot de besluiten van 28 april 1801 doemt een verhelderend beeld op over de gang van zaken rond molens zo'n twee eeuwen geleden. Rond 1700 blijkt een regel van kracht te zijn geworden, die bepaalde dat er niet meer windkorenmolens mochten worden gebruikt dan er in verhouding tot het aantal burgers nodig waren. Ook moest het aantal molenaars in verhouding staan tot het aantal bakkers. Rond het midden van de 18de eeuw bleek uit een onderzoek, dat in Den Haag kon worden volstaan met vier molens. Een vijfde molen- de Haanmolen- werd daarom door de andere molenaars uitgekocht en buiten gebruik gesteld. Daar waren de bakkers

het niet mee eens, waarop de overheid hen opdroeg deze molen in maalvaardige toestand achter de hand de houden. De komst van een zesde korenmolen was derhalve meer dan ongewenst. Toen uit een overheidsonderzoek bleek dat die vijf molens samen over een heel jaar ook nog eens 520 dagen niet hadden gemalen wegens gebrek aan koren, was het wel duidelijk dat Borsboom geen toestemming zou krijgen om de Ooivaer om te bouwen.

‘Het verzoek van Cornelis Borsboom, zo als het ligt, is ook misleidend of ongerijmd, en een, diepe onkonden verraadend van dat geene, waar aan hy voorgeeft zich te willen gedragen; wat is daar van te wagten? . . . Weet dan de Man niet, dat het Koornmaalen van zoveel gewigt voor het algemeen erkend is, dat er om Koornmolenaar te zyn voor af vereischt worde te doen consteeren van de onontbeerlyke bekwaamheden, waar van men by den Requestrant te vergeefs eenig blyk zoekt . . . , dat zelfs de Verkoop en Transport van Koornmolens niet buiten speciaal Consent van de in het vak der Gemeene Middelen Geconstitueerde Macht, en na ryp onderzoek op de volbrenging der vereischten heeft mogen

geschieden’, aldus de adviescommissie.

Er kleefde nog een extra probleem aan een teveel aan molens. De verdiensten zouden per molen te gering zijn om er ook nog de kosten voor het onderhoud van de molens uit te kunnen voldoen. ‘Het bestaan van ydere Molenaar verminderd, hy wordt minder vermogend om de Materialen telkens te vernieuwen, hy wordt arm; de Ingezetenen worden slechter bediend’. Uit de brief die aan de Eerste Kamer wordt gestuurd, blijkt er voor de commissie een heel ander bezwaar aan de aanvraag te kleven. In 1749 hadden de Staten van Holland een regeling gemaakt, waarbij molenaars jaarlijks van overheidswege een toeslag op hun karige maalloon kregen, die gekoppeld was aan de hoeveelheid graan dat zij hadden gemalen. Met die toeslag hoopte de overheid het frauderen-clandestien malen of met de maat knoeien-bij de molens tegen te gaan. Een ijdele hoop overigens.

‘Wanneer nu aan den Requestrant geaccordeerd wierdt, om ook op zyn Molen Tarwe en Rogge te mogen maalen, dan zoude ook aan hem, of een douceur geaccordeerd, of een ’s

Lands Bediende an zyn Molen moeten geplaatst worden, en wat men ook verkiest, beide loopt ten nadeele van ’s Lands Cas uit’.

In de ogen van de commissie konden de vijf bestaande korenmolens ruimschoots voldoen aan de vraag van ‘bakkeryen, Godshuizen en andere Ingezeetenen’. Maar er dreigt volgens hen nog een ander gevaar. Eigenaars van andere molens die al buiten bedrijf zijn gesteld, (niet meer geemployeerd worden) zouden ook kunnen vragen om hun molens tot korenmolens te mogen ombouwen ‘en welke gevolgen hier uit zouden kunnen resulteren, en hoe oneindig moeyelijk het zyn zoude, om de fraudes te weeren, behoeven wy Ulieden niet onder het oog te brengen’.

(foto drie Westmolens) Het aanbod van Borsboom cs om een jaar lang gratis voor de armen te malen, legt ook geen gewicht in de schaal, want de andere molens malen al sinds 1750 tegen een kleine vergoeding en ‘bovendien de Zuidmolen zedert onheuglyke tyden om niet voor het Burger Weeshuis heeft gemaalen’.

Het mag duidelijk zijn wat het advies van de commissie aan de leden van de Eerste Kamer werd. ‘Het verzoek te

declineeren, en te wyzen van den hand’.

De vraag rijst waarom Borsboom- de bezwaren kennende- toch een aanvraag heeft ingediend. Zoals de commissie al aangaf, was de aanvraag misleidend. Een runmolen was in verhouding tot een korenmolen beduidend minder waard. ‘Oogmerk van dit verzoek is namenlyk een Molentje, voor den prys en waarde, geevenredigd aan deszelfs inrichting, verkreegen, tot een gewigtig pand te maken. . . hy alleen zoude dus om niet bevoorrecht worden met dat geene, hetwelk de daadelyke Koornmolenaars tot

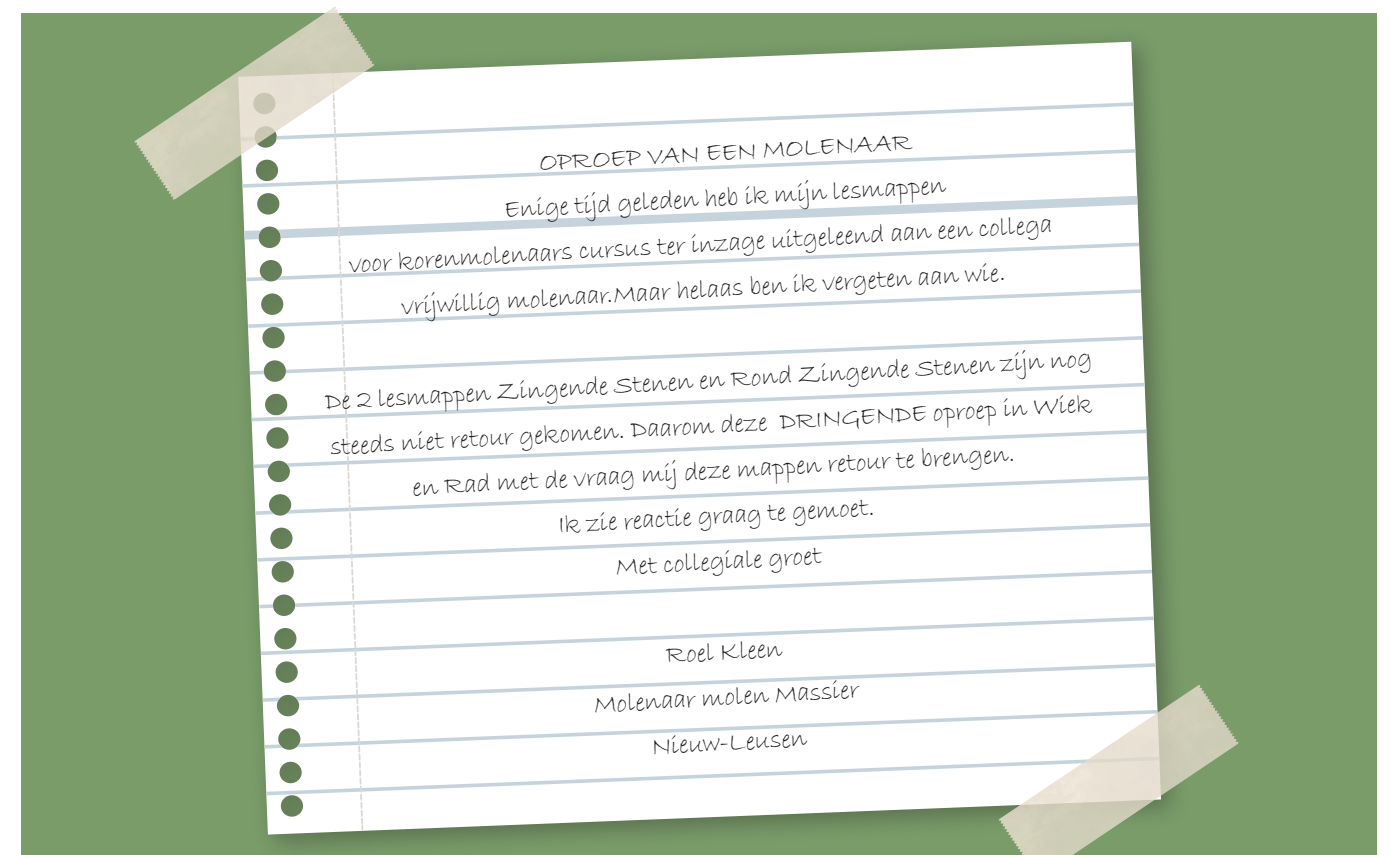
exorbitante pryzen, en na vooraf bekwaam voor den Dienst van het Algemeen bevonden te zyn, zich hebben moeten verkrijgen, dus zoude deeze Verzoeker op de puinhoopen van anderen ondergang, een middel van bestaan trachten te verkrygen . . . De commissie vreest dat de andere molenaars ‘hun affaire daadlyk staaken, voor al aangezien de enorme duurte der Materialen en Bouwstoffen bereids zodanig is, dat zy genooddrongen zyn, hierin zelfs om voorziening moeten verzoeken’.

Borsboom heeft de molen uiteindelijk van

de hand gedaan en de nieuwe eigenaren hebben de molen vervolgens omgebouwd tot papiermolen. Dat bleek ook geen oplossing en na 1827 werd de molen alsnog heringericht als korenmolen, maar uiteindelijk zou de molen de weg gaan die zoveel molens zijn gegaan. In 1930 zijn de laatste restanten onder de slopershamer gevallen.

De foto's bij dit artikel zijn vrijblijvend beschikbaar gesteld uit de Collectie Haags Gemeentearchief.

Peter van der Molen

Ommer Molendag 2018

Als je een Molendag organiseert om flink veel publiek te trekken, dan wil je graag dat de weergoden je gunstig gezint zijn. Dat ze daar in Ommer een flinke witte voet bij die

oude dorsmachine bij de Besthmener molen. Ondanks het warme weer was het bij alle molens gezellig druk, maar vooral voor de dorsdemonstratie was erg veel belangstelling.

weergoden hebben bleek wel op die zaterdag 4 augustus. Het was, evenals de voorgaande zaterdagen, stralend zonnig, droog en bijna te heet voor activiteiten.

In tegenstelling met de rest van de provincie organiseert de 'Stichting Ommer Molens', al 6 jaar, op de 1e zaterdag van augustus haar eigen Molendag. Bij de 4 Ommer molens en de molen van Vilsteren organiseert deze zeer actieve vrijwilligersstichting activiteiten welke lopen van een springkussen in Vilsteren, 'Kunst onder de wieden' bij de Konijnenbelt, een handwerkmarkt bij Molenmuseum Den Oord en graan dorsen met een

Opvallend is dat de Vilsterse molen én molen Konijnenbelt elk met maar 1 roe(de) draaien. Van beiden is een zgn. deelbare roe verwijderd daar dit nieuwe systeem niet aan alle verwachtingen bleek te voldoen. Voor alle molens waar deze roeden de afgelopen jaren werden aangebracht worden nu weer exemplaren uit 1 stuk gemaakt en geplaatst. Hopenlijk worden de nieuwe roeden snel geplaatst.

Ruud Roose

Verslag Regiovergaderingen 2018

Zoals in de vorige Wiek en Rad te lezen viel, hebben we in mei van dit jaar de eerste ronde Regiovergaderingen gehouden. Een nieuw concept, om ervoor te zorgen dat de onderlinge banden worden aangehaald, dat we goed in beeld kunnen krijgen wat er speelt en dat een ieder het gevoel krijgt dat wij ons willen inzetten voor de molens en de molenaars. Door deze informele vergaderingen willen we ook aangeven dat we waarde hechten aan laagdrempeligheid. We hopen dat de molenaars en stichtingen makkelijker bij ons aankloppen als ze ergens mee zitten en er zelf niet goed verder mee komen.

In de voorliggende bestuursvergaderingen hebben we na gedacht over de verdeling van

de regio's. We hebben gekeken naar de hoeveelheid molens, de diversiteit en de reisafstanden om op de vergaderlocatie te komen. Daar kwam de indeling uit voort zoals die nu bekend is.

De Leemansmolen gaf tijdens de 2e vergadering aan, dat ze het logischer vonden om in regio 4 te zitten. Volgend jaar zullen we dit zo meenemen. Mochten er meer molenaars en/of stichtingen in een andere regio ingedeeld willen worden, laat ons dat weten! We hebben geprobeerd het zo logisch mogelijk te verdelen, maar wijzigingen zijn natuurlijk geen enkel probleem.

Voor ons zelf hebben we geconcludeerd dat het uitnodigen via mail niet goed werkt en dat er bovendien te laat gemaild is.

Volgend jaar nodigen we eerder uit en doen we dit per post.

De algemene indruk die we kregen, was dat het initiatief positief ontvangen werd en zeker voor herhaling vatbaar. Dus rond mei volgend jaar zal een zelfde ronde gehouden worden. Uitnodigingen hiervoor zullen begin volgend jaar op de deurmat liggen.

Uit de vergaderingen kwam naar voren dat het in de meeste gevallen met het onderhoud van de molen wel goed zat. Ook het vrijwilligersbestand is bij de meeste molens goed op peil. De molens die in eigendom zijn van gemeentes staan er goed bij en ook het contact met de gemeentes is goed en adequaat, aldus de bewuste stichtingen en molenaars.

Wat wel zorgwekkend is, is de

ontwikkeling rond de certificering voor het malen voor consumptie doeleinden. Niet alleen de molens die malen voor menselijke consumptie, maar ook voor de veehouderij. Vanwege de ziektes de afgelopen decennia in deze sector, zijn de regels voor het malen en het afnemen van gemalen producten extreem aangescherpt. Op een dusdanige wijze dat het voor de beroepsmolenaars moeilijk is geworden, maar voor de "hobbymatige" molenaars vrijwel ondoenlijk. Wij gaan voor deze kwestie in gesprek met de Hollandsche Molen om dit probleem landelijk in kaart te brengen en om gezamenlijk te zoeken naar een oplossing. Ook de aanwas van (jongere) vrijwilligers blijft een punt van zorg. Hiervoor hebben we recent een gesprek gehad met Landschap Overijssel. Wij zijn van mening dat hier hele mooie kansen liggen

in een samenwerking en dat er aangehaakt kan worden op hun website met een heel groot netwerk en platform van vrijwilligers. Als laatste, maar zeker niet minste punt, werd duidelijk dat er een aantal molens in de Provincie aan een restauratie toe zijn en dat de gebruikelijke SIM regeling (voorheen BRIM) de kosten niet meer zou dekken. Voor deze molens is de subsidieregeling Rijksmonumenten van uit de Provincie de meest kansrijke optie. Het nadeel voor de molens is echter dat het een zogenaamde tenderregeling betreft. Dit wil zeggen dat er punten te vergaren zijn voor verschillende onderdelen. De hoeveelheid punten bepaalt vervolgens hoe hoog een project scoort op de rankingslijst. Er kunnen punten gescoord worden voor een herbestemming, een POM status, isolerende maatregelen, groene

monumenten en dit jaar religieus erfgoed. Allemaal onderdelen waar vrijwel geen enkele molen in onze provincie voor in aanmerking komt. Komend jaar willen we intensief lobbyen bij de Provincie om de molen extra punten te gunnen, zoals dit jaar voor het religieus erfgoed ook gebeurd is. Zo gauw hier meer duidelijkheid over is, laten we dit weten. Dit waren de belangrijkste punten die dit jaar naar voren kwamen uit de vergaderingen. Als er suggesties voor verbeteringen zijn, schroom dan niet ons te contacteren. Laagdrempeligheid en korte lijnen zijn wat ons betreft de sleutel voor een succesvolle toekomst voor ons prachtige erfgoed.

Tom Temmink
molenconsulent.

In memoriam

Kort geleden ontvingen wij het overlijdensbericht van:

Jan Mansier

Jan Mansier was de laatste werkzame beroepsmolenaar op de gelijknamige korenmolens te Nieuw-Leusen.

Van de redactie.

Voor u ligt het 3e exemplaar van Wiek & Rad voor 2018. Hoewel het hebben van molens niet een specifiek Overijssels voorrecht is, wil de redactie, naast artikelen over alles wat met de Overijsselse molenwereld te maken heeft, ook informatie delen over andere molenzaken die interessant zijn voor molenliefhebbers. Enerzijds zal de redactie dat te bereiken door zelf alert te zijn, en op stap te gaan, anderzijds hoopt de redactie

– die nu eenmaal niet overal kan zijn – geïnformeerd te worden door molenaars, molenbestuurders en onze lezers. Zelf iets schrijven aanleveren stellen we zeer op prijs, een tip geven waar de redactie achteraan kan is ook welkom. (zie voor adressen de colofon) Heeft u foto's dan graag in minimaal 1Mb aanleveren. Bij voorbaat dank.

De redactie

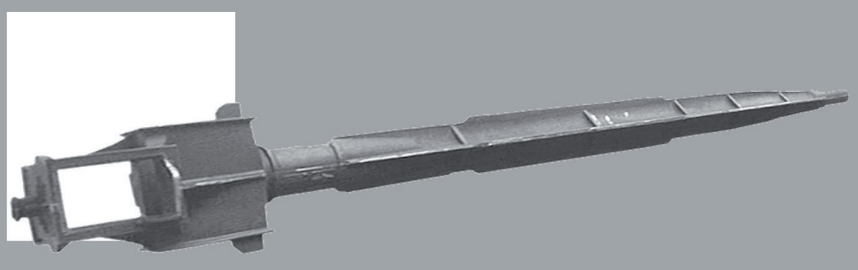
geraedslijzergieterij

Veldstraat 82
5991 AE Baarlo NL

Telefoon: +31-(0)77-4771660
Telefax: +31-(0)77-4771619

E-mail: info@geraedslijzergieterij.nl
www.geraedslijzergieterij.nl

MOLENSTEENMAKERIJ

HANS
TITULAER

voorheen
HEINRICH VAN HEES

Alle soorten molenstenen, scherpdienst, afstellen, maaltechnisch advies.
Onderhoud aan oliestenen en pelstenen.
Restauratie van stenen en maalstoelen.
Kweernen, wrijfstenen, demo-stentjes.
Kneus- en scherphamers.

www.molenstenen.nl

Werkplaats: Eendenpoelseweg 6a, 6581 AB Malden, Nederland
Tel.: 0031 (0)24 696 36 54 / 0031 (0)6 53 66 76 86
E-mail: molensteenmakerij@planet.nl

Koning
Molenzellen

- Nieuwe zeilen
- Reparaties
- Touwwerk
- Smeermiddelen
- En meer...

Fa. Koning v.o.f.
058-2135830 / 06-15107316
info@koning-molenzellen.nl

www.koning-molenzellen.nl

STICHTING DE OVERIJSSELSE MOLEN

P. van der Vinne
Voorzitter
Vasserdijk 18
7664 VH Manderveen
tel. 0546-681257
pieter@akkerbouwbedrijfvandervinne.nl

A. Boukes
Secretaris
Krulmate 13
8014 KE Zwolle
tel. 038-4652860
a.boukes@home.nl

R.J. Roose
Penningmeester
De Schaapvijver 13
8121 JA Olst
tel. 0570-562497
r.roose@daxis.nl

W. de Goeijen
Bestuurslid
studio WDG
Postbus 246
7670 AE Vriezenveen

J.H. Kuiper
Bestuurslid
Stokersdorpweg 24
7532 PT Enschede
tel. 0534 - 610710
kuiper.jh@hetnet.nl

Tom Temmink
Bestuurslid
Veldstraat 5
6671 BV Zetten
tel. 06 - 54232008
ttemmink@oversticht.nl

G. Kleinjan
Bestuurslid
Meersendijk 34
7683 PD Den Ham
Tel: 0546 672762

Website van de stichting en contact
R. Roose (Webmaster)
www.molensinoverijssel.nl
info@molensinoverijssel.nl

Molenboeken winkel
J. Poot
Zilverschoon 23
8265 HD Kampen
tel. 038-3315638
sjpoot@solcon.nl

Gilde van Vrijwillige Molenaars
E. Blenke (Secretaris)
Erve Stroomboer 72
7623 JB Borne
tel. 074 - 8500346
molenaarsinoverijssel@molenfotos.nl

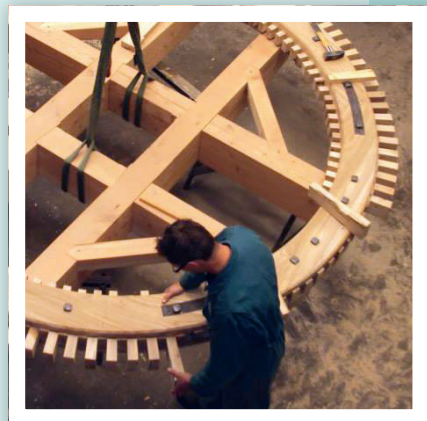
Vereniging De Hollandse Molen
Zeeburgerdijk 139
1095 AA Amsterdam
tel. 020-6238703

Werkgroep Overijsselse molendag
Dick ter Harmsel
dterharmel@home.nl

Wiek en Rad redactie
R. Roose
r.roose@daxis.nl

Wiek en Rad vormgeving
Renée Mulder
Spoorstraat 15
8121 CK Olst
renee@dekroonolst.nl

Ruim 100 jaar ambachtelijk vakmanschap

VaagsMolenwerken

Al meer dan een eeuw werken de molenmakers van Vaags aan authentieke wind- en watermolens. Tegenwoordig bouwen en restaureren we molens in Overijssel, Nederland, Duitsland en de rest van de wereld. Kennis van het ambachtelijke handwerk en hedendaagse technieken gaan daarbij samen.

Met liefde voor het vak en aandacht voor het verleden bedenken we inventieve oplossingen om het industriële en culturele erfgoed te behouden.

*Poldermolen bij
natuurgebied
De Steendert
in Ophemert*

SINDS 1904

VAAGS
Meester Molenmakers

► Kijk ook op
www.vaags.nl